

ДО ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ЛОГОПЕДИЧНИХ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ СТАНУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРА

Gonchar H.D. About a problem of choice of logopedic diagnostics methods of dialogic speech state in children with autism spectrum disorders / H.D. Gonchar // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Edition VI. Issue 1 .- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 60–70

Г.Д. Гончар. До проблеми вибору логопедичних методів діагностики стану діалогічного мовлення у дітей з розладами аутичного спектра. Статтю присвячено вирішенню проблеми вибору логопедичних методів діагностики стану діалогічного мовлення осіб, які страждають на розлади аутичного спектра. Проведено аналіз сучасних закордонних та вітчизняних методик визначення стану комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з розладами аутичного спектра. Запропоновано перелік завдань з плану діагностичного обстеження при аутизмі ADOS, які можна використовувати з метою дослідження діалогічного мовлення дітей з РАС.

Описано шкалу «The Preschool Language Scale», яка враховує теорію розуму, що необхідно при організації діагностичної та корекційної роботи з дітьми з РАС. Зазначено, що функціональний комунікаційний профіль (Functional Communication Profile Revised (FCP-R)) дає можливість для загального оцінювання комунікативних можливостей дитини, її способу спілкування (слово, знак, жест, додаткові (підтримуючі) засоби комунікації) і ступеня незалежності.

Висвітлено методику С. Rowland «Матриця спілкування», яка дозволяє визначити способи спілкування, отримати загальну схему визначення логічних цілей розвитку комунікативних навичок людей, чії комунікативні здібності знаходяться на ранніх стадіях розвитку. Розглянуто сім рівнів спілкування: ненавмисна поведінка, навмисна поведінка, нестандартне спілкування (початок свідомого спілкування), стандартне спілкування, конкретні символи (початок символічного спілкування), абстрактні символи, мова.

Проаналізовано методику аналізу засвоєння та використання мовлення як засобу взаємодії дитини з дорослим та однолітками, яку запропонувала Т.О. Піроженко. Перелічено показники розвитку комунікативних властивостей мовлення, когнітивних властивостей мовлення, лінгвістичних властивостей мовлення, довільності мовлення та ступені вираження ознак: низький, середній та високий.

Виявлено, що проаналізовані методики можна адаптувати для дослідження окремих сегментів комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини з РАС, але не існує жодної науково обґрунтованої комплексної методики діагностики стану діалогічного мовлення дітей з РАС. Передбачено подальшу розробку комплексної методики діагностики стану діалогічного мовлення у дітей з розладами аутичного спектра, яка б враховувала вивчення специфіки та рівня сформованості навичок використання невербальних та вербальних засобів ініціації, підтримання та завершення діалогу дітьми з РАС.

Ключові слова: розлади аутичного спектра, аутизм, діалогічне мовлення, логопедична діагностика, матриця спілкування, комунікативно-мовленнєвий розвиток.

А.Д. Гончар. К проблеме выбора логопедических методов диагностики состояния диалогической речи у детей с расстройствами аутичного спектра. Стаття посвящена решению проблемы выбора логопедических методов диагностики состояния диалогической речи лиц с расстройствами аутистического спектра. Проведен анализ современных зарубежных и отечественных методик определения состояния коммуникативно-речевого развития детей с расстройствами аутистического спектра. Предложен перечень задач по плану диагностического обследования при аутизме ADOS, которые можно использовать с целью исследования диалогической речи детей с РАС.

Описана шкала «The Preschool Language Scale», которая учитывает теорию раз ума. Это необходимо при организации диагностической и коррекционной работы с детьми с РАС. Указано, что функциональный коммуникационный профиль (Functional Communication Profile Revised (FCP-R)) дает возможность для общей оценки коммуникативных возможностей ребенка, его способа общения и степени независимости.

Освещена методика С. Rowland «Матрица общения», которая позволяет определить способы общения, получить общую схему определения логических целей развития коммуникативных навыков людей, чьи коммуникативные способности находятся на ранних стадиях развития. Рассмотрены семь уровней общения: непреднамеренное поведение, умышленное поведение, нестандартное общение (начало

сознательного общения), стандартное общение, конкретные символы, абстрактные символы, язык.

Проанализирована методика анализа усвоения и использования речи как средства взаимодействия ребенка со взрослым и сверстниками, предложенная Т.А. Пироженко. Перечислены показатели развития коммуникативных, когнитивных, лингвистических свойств и произвольности речи; степени выраженности признаков: низкая, средняя, высокая.

Выявлено, что проанализированные методики можно адаптировать для исследования отдельных сегментов коммуникативно-речевого развития ребенка с РАС, но не существует ни одной научно обоснованной комплексной методики диагностики состояния диалогической речи детей с РАС. Предусмотрена дальнейшая разработка комплексной методики диагностики состояния диалогической речи у детей с расстройствами аутистического спектра, которая бы учитывала изучение специфики и уровня сформированности навыков использования невербальных и вербальных средств инициирования, поддержания и завершения диалога детьми с РАС.

Ключевые слова: расстройства аутичного спектра, аутизм, диалогическая речь, логопедическая диагностика, матрица общения, коммуникативно-речевое развитие

Питання удосконалення логопедичної допомоги дітям з розладами аутичного спектра (РАС) продовжують залишатися нагальними у системі корекційної освіти, оскільки мовлення та спілкування (складові предмету логопедії) забезпечують існування та розвиток людини.

Актуальними та значущими як для логопедів-науковців, логопедів-практиків, так і насамперед для осіб з РАС є вирішення завдань розробки методів логопедичної діагностики мовленнєвих порушень у структурі аутизму, науково обґрунтованих методів усунення мовленнєвих проблем та організації послідовної корекційно-відновлювальної роботи. Серед низки перелічених завдань було виокремлено проблему вибору методів діагностики стану діалогічного мовлення у дітей з РАС.

Діалогічне мовлення є проявом комунікативної функції мови, метою якого може бути підтримання соціальних контактів, обмін інформацією. Оволодіння діалогічним мовленням займає важливе місце у системі роботи з розвитку комунікативних навичок дітей з РАС.

Про особливе значення розвитку та корекції сфери спілкування у дітей з аутистичними порушеннями свідчать дослідження В.М. Башиної, О.Б. Богдашиної, М.Ю. Веденіної, І.Б. Карвасарської, С.Ю. Коноплястої, К.С. Лебединської, І.І. Мамайчук, Т.І. Морозової, О.С. Нікольської,

Л.Г. Нурієвої, Т.В. Скрипник, А.В. Хаустова, Д.І. Шульженко, О.А. Янушко.

Формування мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку досліджувалося Н.В. Базимою, формування їх невербальних засобів комунікації – І.П. Логвіною. Розвиток комунікативних навичок у дітей з РАС описано у працях Т.О. Куценко.

В українській логопедії сучасності науковці (В.В. Тарасун, В.В. Тищенко та ін.) пропонують спиратися на психолінгвістичний підхід, враховуючи механізми мовленнєвої діяльності, закономірності її комплексного моделювання, співвідношення особистості із структурою мовленнєвої діяльності, що особливо важливо при побудові діагностичної та корекційної роботи з подолання феномену аутизму.

Мета і завдання статті полягають в аналізі методик, що можуть використовуватися щодо визначення особливостей розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з РАС, які володіють самостійним вербальним мовленням чи засобами альтернативної комунікації.

Вітчизняними та зарубіжними фахівцями пропонуються окремі методики для обстеження діалогічного мовлення або такі методики входять до складу методик розвитку мовлення.

У методиці Р.І. Лалаєвої діагностичним матеріалом є серії сюжетних картинок та окремі сюжетні картинки. У процедурі дослідження вчитель-логопед послідовно викладає картинки обраної серії (наприклад, «Хлопчик та ластівка»), дає інструкції: «Подивись уважно на картинку. Скажи...», ставить запитання з питальними словами: «Де ластівка звила гніздо?», «Хто був у гнізді?», «Що трапилося з одним пташеням?», «Хто побачив пташеня на землі?», «Що зробив хлопчик?». Критеріями оцінювання є відповідність відповіді ситуації, характер мовленнєвого оформлення відповіді (одним словом, словосполученням, реченням). За критерієм відповідності ситуації кожне питання оцінюється балами: 0 – відповідь не відповідає ситуації, 1 – відповідь відповідає зображеній ситуації. За критерієм характеру мовного оформлення: 1 – відповідь у вигляді одного слова, 2 – у вигляді словосполучення, 3 – у вигляді речення. Визначається рівень виконання завдання у цілому: I (найвищий) рівень – відповідь відповідає ситуації, дана реченням; II рівень (вище середнього) – відповідь відповідає ситуації, дана одним словосполученням; III рівень (середній) – відповідь відповідає ситуації, дана одним словом; IV рівень (нижче середнього) – у відповіді спостерігається неточне відображення ситуації одним словом; V рівень (низький) – випадкова відповідь одним словом, зміст відповіді не відповідає ситуації [1, с.6-8].

Під час організації діагностичного процесу за методикою Р.І. Лалаєвої з дітьми, які страждають на аутизм, необхідно добирати

серії картинок, що мають побутову спрямованість та зрозумілий зміст, відображують ситуації спілкування.

З метою визначення рівня розвитку діалогічного мовлення у дітей з РАС можна використовувати завдання плану діагностичного обстеження при аутизмі (ADOS).

У «модулі 2: фразове мовлення» виділене завдання бесіда [3, с.60-67].

Мета: оцінка здібності дитини вести мінімальну бесіду з почерговим обміном репліками та отримання зразка мовлення у менш структурованих обставинах, ніж при виконанні інших завдань.

Матеріали: із завдання «Гра невсправжки», «Святкування дня народження», «Вільна гра».

Інтерв'юер може починати бесіду з дитиною у будь-який момент зустрічі. При цьому стимульним матеріалом є залишені на підлозі, на столі іграшки. Інтерв'юер висловлює дитині прості зауваження, що стосуються ігрових матеріалів, а потім надає дитині час на відповідь чи власні коментарі. Далі дорослий може висловлюватися про близькі за змістом події чи предмети, які знаходяться за межами безпосереднього контексту, щоб з'ясувати чи здатна дитина підтримувати бесіду без візуальної підтримки. У певний момент інтерв'юер перестає підтримувати бесіду і сидить мовчки декілька секунд, зберігаючи зацікавлений вираз обличчя, щоб подивитися, чи виявить дитина ініціативу без певних підказок. Інтерв'юер починає обмін репліками. Наприклад, якщо дитина скаже щось про кішку, дорослий може відповісти: «У мене є кішка» і подивитися чи підтримає дитина запропоновану тему.

Вчитель-логопед (інтерв'юер) при побудові бесіди повинен бути дуже гнучким, швидко реагувати на зміну інтересів та емоційного стану дитини, ставити запитання, які є актуальними для дитини саме у цей момент, відповідно ігрової, побутової чи соціально-комунікативної ситуації.

Шкала «The Preschool Language Scale» створена з метою обстеження дітей від народження до 7 років 11 місяців, які мають порушення чи затримку мовленнєвого розвитку. Вона вміщує дві субшкали: для обстеження імпресивного та експресивного мовлення; додаткові вимірювання: артикуляційний скринінг, список перевірки мовленнєвих зразків та домашній комунікаційний опитувальник. Деякі пункти даної шкали враховують положення Теорії розуму (Theory of mind), що є дуже важливим при діагностиці розвитку діалогічного мовлення та комунікативних навичок дітей з РАС [6].

Функціональний комунікаційний профіль (Functional Communication Profile Revised (FCP-R)) дає можливість для загального оцінювання комунікативних можливостей дитини, її способу спілкування (слово, знак, жест, додаткові (підтримуючі) засоби

комунікації) і ступеня незалежності. Діагностування відбувається за допомогою прямого спостереження, педагогічних звітів та тестування один на один. FSP-R підходить для людей, розвиток яких варіюється між поміркованим і глибоким дефіцитом, у тому числі й дітей з РАС.

У цьому профілі найбільш важливими при обстеженні дітей з РАС з метою визначення стану сформованості у них комунікативних навичок ми вважаємо субтести: концентрація та тривалість уваги, де оцінюються показники рівнів реагування, співпраці, обізнаності; рецептивне мовлення, а саме: розуміння вербальних та невербальних засобів спілкування, основних понять, інтерес до фотографій та предметів, звертань, висловлених команд; експресивне мовлення: використання засобів вербального та невербального спілкування, манера, модальність спілкування, якість самовираження, використання об'єктів; прагматичне мовлення: наявність комунікативної мети, навичок запитування, розмовних навичок, підтримання черговості у розмові, ініціювання теми, доцільність спілкування.

Під час проведення діагностичних завдань дослідник забезпечує наявність стимульних матеріалів, відповідних рівню розвитку дитини. Запропоновані матеріали включають загальні об'єкти, використовувані для повсякденного життя (наприклад, столові прилади, предмети догляду, меблі), фотографії, музичні іграшки, кольорові блоки, комунікативні символи, адаптивне обладнання, як-то: комунікативні кнопки, книги та альбоми комунікації, ручні електронні пристрої. Екзаменатор записує рівень підказок та допомоги (рівні підказок перераховані на тестовій формі).

Доцільною методикою дослідження стану комунікативного розвитку людей, чий комунікативні здібності знаходяться на ранніх стадіях розвитку, є матриця спілкування. Матриця спілкування – це методика оцінки, яка дозволяє визначити способи спілкування, отримати загальну схему визначення логічних цілей розвитку комунікативних навичок. Автор методики Charity Rowland адресувала методику фахівцям з мовленнєвих патологій та викладачам для документування експресивно-комунікативних навичок у дітей з важкими вадами розвитку, у тому числі дітей з сенсорними, руховими та когнітивними порушеннями.

Комунікативні навички, охоплені матрицею спілкування, розвинулись би у дитини з типовим розвитком до 24 місяців. Матриця враховує всі види комунікативної поведінки, у тому числі альтернативні та додаткові форми комунікації та досимвольну комунікацію (жести, міміку, погляд та рухи тіла).

До матриці комунікації включені три основних аспекти комунікації: види поведінки, які використовуються людиною для спілкування; повідомлення, які людина виражає; рівень спілкування.

C. Rowland виділяє сім рівнів спілкування:

1 рівень. Ненавмисна поведінка

Людина не контролює поведінку, проте відображує власний загальний стан (комфорт – дискомфорт, бажання спати, їсти). Уявлення про її стан оточуючі отримують, інтерпретуючи поведінку: рухи тіла, вирази обличчя, голосові сигнали, погляди. У дітей з типовим розвитком ця стадія настає у період від народження до 3-х місяців.

2 рівень. Навмисна поведінка.

Людина контролює поведінку, але ще не використовує її для свідомого спілкування.

Уявлення про її стан оточуючі продовжують отримувати, інтерпретуючи поведінку: рухи тіла, вирази обличчя, голосові сигнали, погляди. У дітей з типовим розвитком ця стадія настає у віці від 3-х до 8-ми місяців.

3 рівень. Нестандартне спілкування. Початок свідомого спілкування.

Нестандартна досимвольна поведінка навмисно використовується для спілкування. Комунікативна поведінка є “досимвольною”, тому що у ній нема ніяких символів, та “нестандартною”, тому що у більш свідомому віці вона не є соціально прийнятною. До комунікативної поведінки відносяться рухи тіла, голосові сигнали, вирази обличчя та прості жести (наприклад, хватання людей за одяг). У дітей з типовим розвитком ця стадія настає у віці від 6 до 12 місяців.

4 рівень. Стандартне спілкування.

Стандартна досимвольна поведінка навмисно використовується для спілкування. Комунікативна поведінка є “досимвольною”, тому що у ній нема ніяких символів, і “стандартною”, тому що така поведінка соціально прийнятна: людина продовжує використовувати її у свідомому віці, супроводжуючи та доповнюючи мовленнєве спілкування. До комунікативної поведінки відносяться показування пальцем, хитання головою, махання рукою, обійми, а також переведення погляду з людини на об’єкт побажання.

У дітей з типовим розвитком ця фаза настає у віці від 12 до 18 місяців.

5 рівень. Конкретні символи. Початок символічного спілкування.

Для спілкування використовуються конкретні символи, які фізично нагадують позначений ними об’єкт. До конкретних символів відносяться картинки, предмети, образні жести та звуки. Більшість дітей пропускають цю стадію і відразу переходять до 6-го рівня. Для деяких людей конкретні символи можуть бути єдиним видом символів, які мають смисл, для інших вони можуть слугувати у якості переходу до використання абстрактних символів. Діти з типовим розвитком користуються конкретними символами у поєднанні з жестами та

словами, як правило, у віці від 12 до 24 місяців, але не у якості окремої стадії.

6 рівень. Абстрактні символи.

Для спілкування використовуються такі абстрактні символи, як мовлення, жести, слова, набрані шрифтом Брайля чи друкованими літерами. Ці символи є абстрактними, тому що фізично не нагадують об'єкт, який позначають. У дітей з типовим розвитком ця стадія настає у віці від 12 до 24 місяців.

7 рівень. Мова

3 символів (конкретних чи абстрактних) складаються двох- чи трьохсимвольні сполучення ("хочу сік", "я гуляти") у відповідності до правил граматики. Дитина розуміє, що значення сполучення символів у деяких випадках залежить від того, у якому порядку ці символи розташовані. У дітей з типовим розвитком ця стадія настає приблизно у віці 24 місяців.

Матриця організована за чотирима основними мотивами спілкування, які відображуються у нижній частині профілю: відмовитися від бажаного; отримати бажане; брати участь у соціальній взаємодії; а також пропонувати чи шукати інформацію [4].

Методика аналізу засвоєння та використання мовлення як засобу взаємодії дитини з дорослим та однолітками запропонована Т.О. Піроженко [2]. У ній досліджуються комунікативні, когнітивні, лінгвістичні властивості мовленнєвого висловлювання, виражені в соціально-перцептивному аналізі та синтезі системи «людина – ситуація» і довільність мовлення. Дослідник привертає увагу дитини до 3-х картинок (сюжет повинен бути емоційно виразний і динамічний), виявляє сам зацікавлене ставлення до них, промовляючи: «Це ж треба? Дивно!», змінюючи відповідно інтонацію. Пропонує дитині вибрати одну картинку за бажанням.

Далі відбувається «оживлення» картинки через діалог, входження в неї: «Чи були з тобою подібні випадки? З ким ти бажаєш познайомитись? Як ти звернувся б? Що ти скажеш? Скажи так, щоб з тобою бажали познайомитися». Під час подальшого розглядання картинок дорослий формулює запитання, спрямовані на уточнення когнітивних властивостей мовленнєвого висловлювання, вміння дитини аналізувати, розуміти ситуацію спілкування, зображену на картинці, а також індивідуальну поведінку людини при взаємодії з іншими. Для цього він говорить: «Ми вже познайомилися з ... давай уважно подивимось, де все це відбувається? Що роблять ...? Як ти думаєш, що він переживає? Відчуває? Який він (персонаж картини)? Що ти бачиш таке, що на твою думку і дозволяє тобі так думати?».

З метою аналізу мовних (лінгвістичних) властивостей висловлювання дослідник, продовжуючи діалог, уточнює: «Ми сказали,

що вони співають. А що вони ще вміють робити?» Про хлопчика треба сказати «він» чи «вона»? Про кого ще можна сказати «вона»? Перерахуй все, що на малюнку, про кого можна сказати так? Як ти пестливо всіх назвеш?» З метою з'ясування навички правильного оформлення думки дорослий говорить: «Я хочу про когось розповісти» і називає речення з пропущеним повнозначним чи службовим словом. Наприклад: «Жила ... місті дівчинка. У ... були друзі». Прикладом може бути набір слів, не пов'язаних змістом «парк, весело, діти, гуляти».

З метою з'ясування рівня засвоєння мовлення як засобу взаємодії з оточуючими, а також аналізу пізнавально-творчих можливостей дитини та з'ясування форм мовлення (діалог, монолог), дорослий продовжує хід бесіди: «Давайте про наших друзів розповімо кому-небудь (за малюнком) – ведмедику, зайчику (дитина робить вибір за бажанням)». При цьому фіксується, яку розповідь склала дитина: за малюнком, з власного досвіду, переказ художнього твору, близького до теми малюнка або твору. Чи відповідає тема розповіді обговорюваному випадку (адекватність мовленнєвого висловлювання). З метою з'ясування керування мовленням дорослий іноді говорить: «Ведмедик не зрозумів, де почалася історія. Що трапилося по тому, як ... (повторює одну з фраз, сказаних дитиною)».

Т.О. Піроженко виділяє наступні показники розвитку комунікативних властивостей мовлення: звернення до партнера, різноманітність та виразність інтонацій у власному мовленні, активне використання невербальних засобів спілкування, наявність контактнo-встановлюючих засобів спілкування; показники розвитку когнітивних властивостей мовлення: розуміння дитиною просторово-часових змістових характеристик ситуації спілкування (значення слів, які характеризують місце, час, зміст дії), розуміння дитиною емоційного змісту ситуації спілкування (значення слів про емоційний стан людини, партнера), розуміння дитиною характеру персонажу, діючих осіб (значення слів про риси, якості особистості); показники розвитку лінгвістичних властивостей мовлення: словникове багатство, граматична правильність, фонематичні властивості мовлення; показники розвитку довільності мовлення: розгорнутість, логічність, зв'язність, керування мовленням, його змінення, самоконтроль в залежності від ступеня взаєморозуміння з партнером, характер тексту дитячих відповідей. За всіма переліченими показниками у методиці Т.О. Піроженко описані ступені вираження ознак: низький, середній та високий та їх якісні характеристики.

Означена методика дозволяє найбільш цілісно охарактеризувати стан комунікативно-мовленнєвого розвитку як дитини з типовим розвитком, так і дитини з РАС за широким спектром показників.

Аналіз запропонованих методик виявив, що більшість з них можна адаптувати для дослідження окремих сегментів комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини з РАС, але не існує жодної науково обґрунтованої комплексної методики діагностики стану діалогічного мовлення дітей з РАС.

Отже, у сучасній логопедії існує потреба у синтезованій методиці, яка б передбачала вивчення специфіки та рівня сформованості навичок використання невербальних та вербальних засобів ініціації, підтримання та завершення діалогу дітьми з РАС, а саме: виявлення мовленнєвих та немовленнєвих труднощів дітей в умовах діалогу; уміння надавати відповіді “так” – “ні”; рівні володіння постановкою запитання, використання питального речення у діалозі; дотримання теми діалогу. Наше дослідження передбачає подальшу розробку комплексної методики діагностики стану діалогічного мовлення у дітей з розладами аутичного спектра, яка б враховувала перелічені критерії та відображувала динаміку формування діалогу у дітей означеної категорії.

Список використаних джерел

1. **Лалаева Р.И.** Методика психолінгвістического исследования нарушений устной речи у детей. – Москва: Просвещение, 2004. – 72 с.
2. **Піроженко Т.О.** Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника: [наук. метод. посіб.] / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, Ю.С. Манилюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 156с.
3. **План** диагностического обследования при аутизме. Autism Diagnostic Observation Schedule (ADOS): руководство / Кэтрин Лорд, Майкл Раттер, Памела Ди Лаворе, Сьюзан Ризи. – Giunti O.S., 2013. – 198 с.
4. **Роулэнд Ч.** Путеводитель: интерактивная матрица общения: [Електронний доступ] – Oregon Health & Science University, 2011. – 28с. Режим доступу: <https://communicationmatrix.org/uploads/pdfs/Communication-Matrix-Handbook-Russian.pdf>.
5. **Santos, T. H. F., de la Higuera Amato, C. A., & Fernandes, F. D. M.** Functional Communication Profile-Revised: Application and Comparison with the Functional Communicative Profile-Checklist: [Електронний ресурс]: Psychology, 5, 2014. – P. 1384 – 1391. Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2014.511149>.
6. **Test Review: Preschool Language Scales (PLS-5)** [Електронний доступ] / Irla Lee Zimmerman, Violette G. Steiner, Roberta Evatt Pond. – Pearson, 2011. – 19 p. Режим доступу: <http://leadersproject.org/sites/default/files/PLS5-English-finaldraft.pdf>.

Spy` sok vy` kory` stany` x dzherel

1. **Lalaeva R.I.** Metodika psiholingvisticheskogo issledovaniya naru shenij ustnoj rechi u detej. – Moskva: Prosveshhenie, 2004. – 72 s [in Russian].
2. **Pirozhenko T.O.** Komunikatyvno-movlennjeyvj rozvytok

doshkil'nyka: [nauk. metod. posib.] / T.O. Pirozhenko, S.O. Ladyvir, Ju.S. Manylyuk. – Ternopil': Mandryvec', 2010. – 156s [in Ukrainian]. 3. **Plan** diagnosticheskogo obsledovaniya pri autizme. Autism Diagnostic Observation Schedule (ADOS): rukovodstvo / Kjetrin Lord, Majkl Ratter, Pamela Di Lavore, S'juzan Rizi. – Giunti O.S., 2013. – 198 s [in Russian]. 4. **Rowland Ch.** Putevoditel': interaktivnaja matrica obshhenija: [Elektronnij resurs] Oregon Health & Science University, 2011. – 28s. Rezhim dostupu: <https://communicationmatrix.org/uploads/pdfs/Communication-Matrix-Handbook-Russian.pdf> [in Russian]. 5. Santos, T. H. F., de la Higuera Amato, C. A., & Fernandes, F. D. M. Functional Communication Profile-Revised: Application and Comparison with the Functional Communicative Profile-Checklist: [Elektronnij resurs]: Psychology, 5, 2014. – P. 1384 – 1391. Rezhim dostupu: <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2014.511149> 6. **Test Review: Preschool Language Scales (PLS-5)** [Elektronnij resurs] / Irla Lee Zimmerman, Violette G. Steiner, Roberta Evatt Pond. – Pearson, 2011. – 19 p. Rezhim dostupu: <http://leadersproject.org/sites/default/files/PLS5-English-finaldraft.pdf>.

Received 25.04.2015

Reviewed 15.05.2015

Accepted 18.06.2015

УДК 159.96:159.962.7

О.О. Горох

13-silver@mail.ru

**ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СУБ'ЄКТА
ГРУПОВОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ
ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ**

Gorokh O.O. A personal growth of the group psychological training: the dynamics of the individual psychic states / O.O. Gorokh // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Navrilov. – Edition VI. Issue 1 .- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 70–83

О.О. Горох Особливості динаміки психічних станів суб'єкта групового психологічного тренінгу особистісного зростання. Проблема особливостей психічних станів людини стає все більш